

1

Inleiding

Dit boek gaat over het advies ‘vermijd de naamwoordstijl’. Een advies dat te vinden is in bijna ieder adviesboek over het schrijven van zakelijke teksten, en evenmin ontbreekt in boeken als ‘hoe schrijf ik een succesroman?’ (vgl. Reesinck, 2000). Samen met ‘vermijd de lijdende vorm’, ‘vermijd dubbele ontkenningen’, ‘vermijd lange zinnen’ en ‘vermijd de tangconstructie’ behoort het advies in Nederland dan ook tot de vaste canon van schrijfadviezen aan leken¹ (vgl. Onrust, 1991).

De hoofdvraag van dit boek is die naar de kwaliteit van dit advies. Ondanks het feit dat ‘vermijd de naamwoordstijl’ op het eerste gezicht aan duidelijkheid niets te wensen overlaat, blijkt de uitwerking namelijk per adviesboek al te kunnen verschillen. Zo kan er, getuige voorbeeld (1) en (2), variatie zitten in de kracht waarmee de adviseurs oproepen om de naamwoordstijl te vermijden:

- (1) **Naamwoordstijl**
Normaal gesproken voer ik steeds beredeneerde argumenten aan om aan te geven wat ik goed en verkeerd taalgebruik vind. Maar in dit geval zoek ik daar niet eens naar. Zonder er veel woorden aan vuil te maken durf ik hier boudweg te stellen dat naamwoordstijl – het gebruik van onschuldige werkwoorden om daar zelfstandig naamwoorden van

¹ Onder een ‘leek’ wordt verstaan: iemand die voor zijn of haar werk of studie moet schrijven, maar geen professioneel schrijver is. Met andere woorden: de doelgroep van de schrijfadvisepublicaties.

te maken – moreel verwerpelijk is. Het is een kwalijke praktijk die ten koste van alles vermeden dient te worden.
'Hoe is het rijden in onze trein u bevallen?' Wat is er mis met: 'Hoe is de rit in onze trein u bevallen?'
'We hebben het nemen van een beslissing uitgesteld...'. Dat wordt dus: 'We hebben een beslissing uitgesteld...'
En dit is er eentje die ik in de aanloop naar de Olympische Spelen echt háát: 'Ik stel al mijn hoop op het behalen van een medaille.'
Gewoon niet doen. Afgesproken?
Adviesboek overtuigend schrijven (Camp, 2008, p. 134)

(2) **Naamwoordstijl**

Welke formulering verdient de voorkeur: *Hij levert een inspanning om tot verbetering van zijn positie te komen* of *Hij spant zich in om zijn positie te verbeteren*?

De formulering *Hij spant zich in om zijn positie te verbeteren* verdient meestal de voorkeur. In het algemeen geldt dat het beter is om in een tekst werkwoorden te gebruiken (in dit geval: *zich inspannen, verbeteren*) in plaats van zelfstandig naamwoorden die daarvan afgeleid zijn (meestal –ing-vormen, maar ook het + infinitief).

Adviesboek voor ambtenaren (Nederlandse Taalunie, 2008, p. 66)

Uit deze twee voorbeelden blijkt ook dat de adviseurs verschillende opvattingen kunnen hebben – of in ieder geval uitdragen - over de identiteit van het fenomeen naamwoordstijl zelf. Tellen zelfstandig naamwoorden op –ing bijvoorbeeld wel of niet mee als naamwoordstijl? De lezer van voorbeeld 2 zal hierop bevestigend antwoorden, maar de lezer van voorbeeld 1 zal na bestudering van de voorbeelden denken van niet. Er is dus reden om te vermoeden dat het advies 'vermijd de naamwoordstijl' niet welomschreven is, en ook niet eenduidig.

Er zijn nog meer aanleidingen om nader onderzoek te doen naar de kwaliteit van het advies. In de tweede plaats valt namelijk op dat professionele tekstschrijvers zich er weinig van lijken aan te trekken. Tekstfragmenten (3), uit een brochure over riskmanagement, en (4), uit de 'Do you know do you care'-campagne van de overheid, zijn hiervoor bewijsmateriaal:

- (3) Kansen die exact te berekenen zijn, worden toch vaak verkeerd ingeschat. Zelfs als alle parameters bekend zijn, is het stapsgewijs redeneren naar een heldere oplossing geen gemakkelijke opgave. Bij het nemen van beslissingen spelen bovendien subjectieve factoren mee, zoals de houding ten opzichte van risico, zicht op het verleden en de complexiteit van de berekeningen.

U twijfelt aan de invloed van de geschetste factoren op de besluitvaardigheid binnen uw eigen organisatie? Lees mee, en zie hoe

(4) Vraag 2: hoe ontstaat alcohol eigenlijk?

De alcohol in bier, wijn en sterke drank ontstaat door gisting: bepaalde soorten gist zetten suikers om in alcohol. Wijn ontstaat uit de natuurlijke gisting van vruchtenpulp. Bij het maken van bier worden kiemende gestekorrels vergist. Ook aan het maken van jenever, cognac, whisky en andere sterke dranken gaat gisting vooraf. Alleen wordt de verkregen vloeistof daarna een of meer keren gedistilleerd waardoor het alcoholgehalte stijgt.

Als professionele tekstschrijvers naamwoordstijl toepassen in brochures die niet zonder kwaliteitsevaluaties zijn gepubliceerd, rijst de vraag naar de descriptieve kwaliteit van het naamwoordstijladvis. Op zijn minst is het mogelijk dat het advies niet genuanceerd genoeg is, of dat het de complexiteit van het verschijnsel naamwoordstijl niet voldoende honoreert.

Een verdere vraag is dan, of een gebrek aan nuance negatief werkt op het uiteindelijke doel van de schrijfadvisen: het verbeteren van de schrijfcompetentie van leken. Met deze vraag krijgt het onderzoek naar de kwaliteit van het advies 'vermijd de naamwoordstijl' een plaats in een bredere discussie tussen schrijfadviseurs (taalverzorgers) en hun collega's uit omliggende wetenschapsgebieden als de taalbeheersing. In het algemeen gesproken hebben schrijfadviseurs namelijk de neiging anders tegen nuanceringen aan te kijken dan taalbeheersers. Waar taalbeheersers werken vanuit de grondhouding dat uit te grote simplificatie en generalisatie nooit een betrouwbaar en gefundeerd advies kan voortkomen, neigen schrijfadviseurs dikwijls naar de opvatting dat nuances en complexiteit ballast kunnen zijn die voor de leek negatief uitpakt. Deze opvatting kan verschillende achtergronden hebben. Schrijfadviseurs kunnen de ervaring hebben dat een genuanceerd advies te ingewikkeld kan worden voor leken, waardoor deze het hele advies niet meer kunnen hanteren. Ze kunnen ook bepaalde normen hanteren over wat een gewenste stijl is, waardoor bepaalde nuanceringen niet relevant zijn. In andere gevallen hebben ze de overtuiging dat de nuances niet nodig zijn, omdat ook een gesimplificeerde versie van een advies de ergste problemen rond het verschijnsel al kan ondervangen. In dit laatste geval geven ze blijk van een beperkte (realistische?) ambitie in de advisering.

De derde aanleiding voor een onderzoek naar de kwaliteit van het naamwoordstijladvis bevindt zich evenzeer in het spanningsveld tussen taalverzorging en taalbeheersing, en gaat over de mate waarin de prescriptieve praktijk gevoelig is voor nieuwe gegevens vanuit wetenschappelijk onderzoek. Eigenlijk al vanaf de vestiging van het vakgebied taalbeheersing is er het kritisch geluid dat de prescriptieve praktijk zich te weinig gelegen laat liggen aan de resultaten

van academisch onderzoek (voor een vroege formulering van deze kritiek, zie Van Eemeren, 1980). Een enkele keer vinden taalbeheersers dat de schrijfadviess-literatuur prematuur en te ongenueanceerd onderzoeksresultaten overneemt, zoals op het gebied van adviezen over de aanpak van het schrijfproces (Van Waes, 1996). Maar meestal is de kritiek omgekeerd, en is het bezwaar dat schrijfadvies-juist te weinig gestoeld zijn op onderzoek. Een voorbeeld hiervan is de opmerking van Noordman (1996), dat schrijfadvies-juist bedoeld zijn om de begrijpelijkheid van tekst te bevorderen (veel) meer dan feitelijk het geval is gebaseerd zouden moeten zijn op leesonderzoek. Een ander kritiekpunt van taalbeheersers is specifiek relevant voor het advies ‘vermijd de naamwoordstijl’: de groeiende wetenschappelijke aandacht voor de relatie tussen stijl en tekstsoort zou grotendeels aan de advisering zijn voorbijgegaan.

Gebrek aan aandacht voor de relatie tussen stijl en tekstsoort, is de stelling, heeft er mede toe geleid dat veel schrijfadvies-juist al een halve eeuw als een soort *ready mades* in de adviesboeken figureren, ongeacht specifieke omstandigheden of functionaliteitseisen die te maken hebben met de verschillende tekstsoorten. Voor deze problematische situatie is de term ‘naamwoordstijl’ in de ogen van sommigen zelfs exemplarisch:

Een onderwerp als ‘taalgebruik’ (deel B. hst 8, p. 157-181), dat in vele adviesboeken het leeuwedeel uitmaakt, ontbreekt niet, maar vertegenwoordigt met zijn kleine 30 pagina’s niet meer dan een tiende van het hele boek. Daarmee bezondigt de handleidingenwijzer zich alvast niet aan datgene wat mij in adviesboeken vaak mateloos ergert: dat ze via een nieuwe zak aloude en zelfs vaak zure wijn aan de man proberen te brengen. Ik noem dat al een tijd ‘het naamwoordstijlsyndroom’. [...] (Maes, 1998, p. 358)

Lijdt het advies ‘vermijd de naamwoordstijl’ aan het naamwoordstijlsyndroom, of zijn de verschillen in de voorbeelden (1) en (2) juist exemplarisch voor de manier waarop het advies wordt afgestemd op de verschillende zakelijke en niet-zakelijke tekstsoorten? Ook deze vraag kan worden geformuleerd in termen van de ambitie van schrijfadvisers: alleen als blijkt dat het advies ‘vermijd de naamwoordstijl’ is afgestemd op de functionaliteitseisen van de verschillende tekstsoorten kan geconcludeerd worden dat de advisering bijdraagt aan de ontwikkeling van specifieke *genre*competentie bij leken.

Genrecompetentie gaat verder dan algemene schrijfcompetentie (Bhatia, 1999, 2004). Als een schrijfadviser erop mikt om genrecompetentie aan te brengen, dan zal hij of zij ook aandacht besteden aan de (vaste) conventies die bij een specifiek genre horen, de lexicale en grammaticale keuzes die daarbij adequaat zijn en de retorische strategieën die geschikt zijn om genrespecifieke doelen te bereiken. Belangrijker nog, het doel van de advisering zal dan ook zijn

dat beginnende schrijvers zelf actief met deze keuzes leren omgaan, en de verschillende retorische strategieën beredeneerd leren inzetten. Volgens Bhatia (2004) is genrecompetentie een onmisbaar element van professionele taakuitvoering.

De vraag hoe adequaat het advies ‘vermijd de naamwoordstijl’ tegemoet komt aan de behoefte van leken om hun schrijfcompetenties te verbeteren, zal ik in de hoofdstukken 2 tot en met 7 van dit boek op verschillende manieren aan de orde stellen. In paragraaf 1.3 geef ik een nader overzicht van de inhoud van deze hoofdstukken. In dit eerste, inleidende hoofdstuk wil ik allereerst een schets geven van de bredere context waarbinnen het begrip naamwoordstijl te plaatsen valt (paragraaf 1.1). In aansluiting daarop, in paragraaf 1.2, introduceer ik de termen die ik zal gebruiken om de kernbegrippen uit paragraaf 1.1 in verband te brengen met de diverse aspecten van naamwoordstijl. Daarnaast geef ik enige toelichting op de manier waarop ik het advies ‘vermijd de naamwoordstijl’ als *advies* benaderd heb: wat is precies een advies aan niet-deskundigen?

1.1 Naamwoordelijk versus werkwoordelijk formuleren

Zoals in de rest van dit boek zal blijken, is het Nederlandse begrip naamwoordstijl een enigszins aparte verschijningsvorm van een brede tegenstelling die in stilistisch georiënteerde literatuur wordt omschreven met behulp van het begrippenpaar naamwoordelijk versus werkwoordelijk formuleren. Deze tegenstelling is niet uniek voor het Nederlands; hij bestaat volgens Wells (1960) en Halliday (1967) in alle Indo-Europese talen, zij het in enigszins verschillende grammatische verschijningsvormen. Ook in literatuur over de stijl van andere Westeuropese talen dan het Nederlands, met name het Duits en het Engels, komt dit onderscheid dan ook ter sprake.²

Kenmerkend voor de manier waarop de diverse auteurs deze tegenstelling benaderen, is dat ze werkwoordelijk formuleren beschouwen als het ‘normale geval’, en naamwoordelijk formuleren als het gemarkeerde deel van de tegenstelling. Dat komt soms omdat ze de verschillende verschijningsvormen van naamwoordelijk formuleren syntactisch gezien analyseren in termen van een transformatie, conversie of afleiding vanuit werkwoordelijke formuleringen. Maar veel vaker heeft de gemarkeerde status te maken met het feit dat auteurs naamwoordelijk formuleren in stilistische of filosofische zin waarderen als inferieur ten opzichte van werkwoordelijk formuleren. Een logisch gevolg van deze situatie is dat de aspecten van naamwoordelijk formuleren in de literatuur meer ruimte en aandacht krijgen dan aspecten van werkwoordelijk formuleren. Termen die daarbij

² Omdat het Nederlandse begrip ‘naamwoordstijl’ vooral leunt op invloeden uit de Duitse en Engelstalige stilistische literatuur over naamwoordelijk versus werkwoordelijk formuleren, zal ik me in deze paragraaf tot deze literatuur beperken.

voorkomen zijn ‘naamwoordstijl’, ‘substantivische Stil’ (Schneider, 1959), ‘substantivische Ausdrucksweise’ (Möller, 1978), ‘nominal style’ (Williams, 1981) of ‘nouny style’ (Zwicky, 1981).

De tegenstelling tussen naamwoordelijk en werkwoordelijk formuleren draait in de kern om het onderscheid tussen zelfstandig naamwoord en werkwoord. Daarbinnen en daaromheen komen in de stilistische literatuur echter een aantal aandachtspunten aan de orde die ook, of bij uitstek, onderdeel uitmaken van het bredere onderscheid naamwoordelijk versus werkwoordelijk formuleren. Sommige auteurs zien bijvoorbeeld een specifieke rol voor *abstracte* zelfstandig naamwoorden, waaronder nomina actionis als afleidingen en gesubstantiveerde infinitieven. Andere auteurs verbinden de tegenstelling tussen naamwoordelijk en werkwoordelijk formuleren weer vooral aan de *hoeveelheid* zelfstandig naamwoorden in een zin, ten opzichte van werkwoorden, of aan de *positie* die de zelfstandig naamwoorden in de structuur van de zin innemen. Daarnaast komt het voor dat auteurs het onderscheid vooral relateren aan naamwoordelijke *omschrijvingen* van het werkwoord (ook wel verbonominale constructies genoemd), of zich concentreren op eigenschappen van de *interne structuur* van de zelfstandig naamwoorden.

In deze paragraaf geef ik een korte schets van de aspecten van het begrippenpaar naamwoordelijk versus werkwoordelijk formuleren die in de Nederlandse, Duitse en Angelsaksische stilistische literatuur te vinden zijn. Daarmee hoop ik te zorgen voor zinvolle achtergrondinformatie bij het advies ‘vermijd de naamwoordstijl’ zoals ik dat in hoofdstuk 2 zal bespreken. Aan het eind van de schets zal ik ook aandacht besteden aan de waardering van vooral het naamwoordelijke deel van het begrippenpaar. Opmerkelijk is namelijk dat naamwoordelijk formuleren nog al eens verbonden wordt met allerlei buitentalige kwalificaties, waardoor stilistische en andere vormen van waardering door elkaar gaan lopen.

1.1.1 zelfstandig naamwoord versus werkwoord

Binnen het brede veld van naamwoordelijk versus werkwoordelijk formuleren is uiteraard in de eerste plaats een belangrijke plaats weggelegd voor het karakter van het zelfstandig naamwoord zelf, afgezet tegen dat van het werkwoord. In Nederlandse grammatica’s wordt het zelfstandig naamwoord gekarakteriseerd door te stellen dat het ‘een zelfstandigheid’ aanduidt (Haesereyn, Romijn, Geerts, De Rooij & Van den Toorn, 1997), ofwel een ‘dingbegrip’ uitdrukt (Den Hertog, 1973). Daartegenover staat het werkwoord. Dat is juist te karakteriseren met behulp van het ‘werkingbegrip’ (Den Hertog, 1973): een werkwoord is een woord dat ‘een werking’ uitdrukt. ‘Deze werking wordt door het werkwoord (als persoonsvorm) voorgesteld enerzijds als verbonden met een zelfstandigheid (genoemd of aangeduid door het onderwerp) en anderzijds als gesitueerd in de tijd’ (Haesereyn et al., 1997, p. 45). Den Hertog (1973) noemt daarmee absolute of relatieve bestendigheid als ‘het allervoornaamste kenmerk’ van een zelfstan-

dig naamwoord (zelfstandigheidsbegrip), terwijl volgens hem het wezen van het werkwoord (werking) juist beweging of verandering is (1973, p. 153).³

Eenzelfde karakterisering is te vinden bij grammatica's van het Engels en het Duits. Quirk en Greenbaum (1973) noemen zelfstandig naamwoorden van nature 'stative' en 'stable', terwijl werkwoorden van nature 'dynamic' zijn en geschikt 'to indicate action, activity and temporary changing conditions'(1973, p. 21). In zijn Duitse stilistische grammatica benadrukt Schneider eveneens de veranderlijke aard van het werkwoord tegenover het welbepaalde karakter van het naamwoord:

Verglichen mit dem Substantiv, das als eine selbständige, umgrenzte und in sich geschlossene Einheit erscheint, ist das Wesen des Verbums unbestimmt, schwankend, anlehnungsbedürftig, offen, schaut gleichsam nach vielen Seiten aus und ist in seiner Bedeutung abhängiger von seiner Umgebung als die anderen Wortarten (1959, p. 199).

Auteurs van stilistische grammatica's en stijlboeken trekken op basis van dit type karakterisering wel de normatieve conclusie dat zelfstandig naamwoorden en werkwoorden dan ook ieder op een specifieke manier gebruikt moeten worden. Vanuit het wezen van zelfstandig naamwoorden en werkwoorden redeneren ze zo naar ideaal gebruik. Een voorbeeld van deze redenering geeft Schneider (1959): 'Wenn es um Begriffe geht, wenn es gilt, Ergebnisse der Welterfahrung und der Wissenschaft in Sprache zu fassen, wenn wir definieren, einteilen, ordnen, treten die Verben weit hinter die Substantive zurück' (1959, p. 2). Haynes (1989) zegt ongeveer hetzelfde. Hij houdt de lezer voor dat bepaalde typen woorden geschikt zijn voor bepaalde functies: 'nouns for indicating objects and other identities, verbs for indicating events and relations', [...]' (1989, p. 4).⁴

In zeker opzicht heeft deze benadering verwantschap met de visie van de School-Halliday. Deze school vat nominale formuleringen op als grammaticale metaforen van werkwoordelijke formuleringen (vergelijk Fairclough, 2001, 2003; Halliday, 1993a, 1993b; Hewings & Hewings, 2005; Martin, 1993b). Men vertrekt vanuit de gedachte dat werkwoorden de 'congruente' manier zijn om processen uit te drukken, terwijl zelfstandige naamwoorden de congruente representatie zijn van de bijbehorende participanten: mensen, dieren, concrete en abstracte objecten die deelnemen aan die processen. In die gevallen dat schrijvers ervoor kiezen om processen uit te drukken met behulp van naamwoorden, is de

3 Hierbij stelt Den Hertog '[...] dat het niet-bewegen of niet-veranderen van de dingen blijkens het bestaan van een aantal werkwoorden óók als werking wordt opgevat: *zijn* tegenover *worden*, *blijven* tegenover *weggaan* [...] etc.' (1973, p. 153).

4 Daarbij worden de beperkingen van een dergelijke stilistische zuiverheid overigens wel ingezien: terwijl elk afzonderlijk zelfstandig naamwoord op zichzelf genomen op zijn plaats kan zijn, loopt een uitsluitend of bovenmatig uit substantieven opgebouwde zin het gevaar een statische indruk te maken, juist in verband met het gebrek aan 'beweging'.

consequentie dat ze daarmee aan die processen de gedaante van entiteiten (en dus van participanten) geven. Dat is dan in de visie van deze school een ‘incongruente’ of metaforische representatie. Niet zelden wordt dit verschil tussen congruent en metaforisch besproken met de termen ‘natural’ versus ‘unnatural’ (vgl. Martin, 1993b). Hoewel deze termen bedoeld zijn om iets te zeggen over de relatie tussen grammatica en semantiek (het is ‘onnatuurlijk’ om iets wat semantisch een proces is grammatisch vorm te geven als een naamwoord) ontstaat daarbij gemakkelijk de connotatie van ‘normaal’ versus ‘abnormaal’ of ‘hoe iets werkelijk is’ tegenover ‘metaforisch’.⁵

1.1.2 zelfstandig naamwoord: specifieke typen

Als er in de stilistische literatuur iets wordt gezegd over effecten van het gebruik van zelfstandig naamwoorden, hebben de auteurs het echter vooral over *bepaalde typen* zelfstandig naamwoorden. Vooral besteden ze dan aandacht aan de abstracte zelfstandig naamwoorden. Deze hebben, naar hun aard, geen rechtstreekse relatie met de zintuiglijk waarneembare wereld, en zijn dus bedreigend voor de voorstelbaarheid van de zaken waar ze naar verwijzen (Schneider, 1959, p. 2; Kane, 1988, p. 191). Wie abstracte zelfstandige naamwoorden gebruikt loopt daardoor al snel het risico dat de tekst ongewenst vaag en ook onpersoonlijk wordt. Een goede reden om schrijvers te adviseren om zoveel mogelijk concrete naamwoorden te gebruiken. [...] ‘Don’t get caught holding a bag full of abstract nouns. You’ll sink to the bottom of the lake and never be seen again.’ (Zinsser, 2006, p. 76).

Sommige abstracte zelfstandig naamwoorden zijn echter abstracter dan andere. Veel auteurs maken een verder onderscheid naar abstracte zelfstandige naamwoorden die de voorstelbaarheid heel erg bedreigen en abstracte zelfstandig naamwoorden die dat minder doen. Volgens Onrust, Verhagen en Doeve (1993) is dat laatste het geval voor zelfstandig naamwoorden die abstracta aanduiden als ‘de natuur’, ‘liefde’, ‘programma’, al zijn deze uiteraard nog steeds duidelijk minder voorstelbaar dan concrete substantiva van het type ‘stoel’, ‘fietsbel’ etc. Deze concrete substantiva worden overigens zelf ook weer minder voorstelbaar als ze worden voorafgegaan door een generaliserend bepaald lidwoord (Kramer, 1950). De problemen met voorstelbaarheid gelden vooral voor de zogeheten nomina actionis: zelfstandig naamwoorden die een handeling beschrijven.⁶ Deze zelfstandig naamwoorden zijn direct aan het werkwoord gerelateerd, maar zijn geen onderdeel van het gezegde van een zin (Onrust et al., 1993, p. 115). In de Nederlandse en Duitse context gaat het dan vooral om afleidingen (‘inspanning’, ‘conclusie’, ‘Durchblutung’), gesubstantiveerde infinitieven⁷ (‘het denken’, ‘das Bewegen’) en in mindere mate gesubstantiveerde adjectieven op *-heid* of *-heit* (‘abstractheid’, ‘Bestimmtheit’). Vaak wordt deze groep samenvattend aangeduid met de term

5 Fairclough (2003) noemt de notie grammaticale metafoer om deze reden problematisch.

6 Ook wel ‘handelingssubstantieven’ genoemd.

7 Ook wel ‘substantivering’ genoemd.

‘nominaliseringen’ of ‘nominalisaties’. In de Angelsaksische literatuur spelen vooral afleidingen een rol, meestal afkomstig van werkwoorden van Latijnse oorsprong (‘proposal’, ‘certification’, maar ook ‘safety’).⁸ Vaak wordt er meer in het algemeen gesproken over ‘verbal nouns’ (Williams, 1981) of ‘nominalizations’.

In de discussie over de positieve en (vooral) negatieve kanten van naamwoordelijk formuleren nemen deze nomina actionis of nominalisaties dan ook een prominente plaats in. Voor een deel komt dat omdat er hier, anders dan bij ‘gewone’ zelfstandig naamwoorden, sprake is van een reële stilistische keuze. Zoals Halliday opmerkt:

[...] criticism of such a style [i.e. nominal style] does not necessarily mean that the critic has found more nouns per sentence than he likes. Rather otherwise, perhaps; what is objected to is more likely to be the use of nominalizations, since it is the nominalization for which alternative devices could be found, whereas there is ordinarily no alternative to the use of a simple common noun like *cat* or *carburettor*, except not to talk about cats and carburettors at all. (Halliday, 1967, p. 12)

Maar voor het grootste deel heeft de bijzondere plaats van de nomina actionis te maken met het feit dat ze als het ware de overgang vormen van het werkwoord naar het ‘gewone’ zelfstandig naamwoord. Door die tussenpositie delen ze een aantal eigenschappen met werkwoorden, maar tegelijkertijd is er ook een cruciaal verschil. Net als werkwoorden beschrijven de nomina actionis wel een handeling of proces, maar doordat ze geen deel uitmaken van het gezegde (persoonsvorm) staat deze handeling of dit proces los van tijd, en ook los van mogelijke participanten. De handeling of het proces wordt dus niet gekoppeld aan een uitvoerder (onderwerp) of eventueel aan een entiteit waarop de handeling gericht is (lijdend voorwerp) (Schneider, 1959; Onrust et al., 1993; Van Hogen, 2004).

In de literatuur worden twee soorten stilistische effecten aan dit gegeven vastgeknoopt. Veel auteurs benadrukken het effect van abstrahering: ‘[...] once a writer expresses actions in nouns, she can then eliminate whatever (usually concrete) agents perform these actions along with those whom the actions affect’ (Williams, 1990, p. 6). Anderen betogen dat nomina actionis (en met name gesubstantiveerde infinitieven) hierdoor veel minder dan ‘gewone’ zelfstandig naamwoorden een duidelijk begrensde betekenis hebben. Het ongewenste effect daarvan is vaagheid:

8

Ook wel kortweg samengevat als ‘*tion*’ words (vergelijk Barbato & Furlich, 2000, p. 162)

Ihre Herkunft vom Verbum, das nach zwei Seiten hin – Subjekt und Objekt – offen ist, ihr halbverbales Wesen als Ausdruck für Geschehen, Bewegen, Leben bringt es mit sich, dass ihre Umrisse ungenau und im Fluss sind. Es ist daher begreiflich, dass ein Schriftsteller, der nach zuverlässiger Festigkeit und Bestimmtheit strebt, ihnen misstraut. (Schneider, 1959, p. 7).

In de Nederlandse context wordt dit vaagheidseffect vooral verbonden aan de gesubstantiveerde infinitief (Overdiep, 1928).

Met name in de Duitse en Nederlandse stilistische literatuur is er veel te doen over de vraag, welk type nomen actionis het meest zal bijdragen aan de genoemde effecten van abstractheid en vaagheid. Dit komt vooral omdat auteurs van mening verschillen over de positie die de verschillende typen nomina actionis innemen op de schaal van werkwoord naar zelfstandig naamwoord. Overheersend is wel het standpunt dat het verbale karakter in de gesubstantiveerde infinitief sterker aanwezig is dan in de afleiding. Op grond daarvan, is de redenering, zal de gesubstantiveerde infinitief van alle nomina actionis het meest bijdragen aan de gesignaleerde effecten van abstractheid en vaagheid, of het meest bijzonder zijn in het gebruik.⁹ Meer dan afleidingen roepen gesubstantiveerde infinitieven een abstracte en vage voorstelling van zaken op (Onrust et al., 1993), van ‘das Geschehen an sich, zeitlos und ohne besondere Bezüge.’ (Schneider, 1959, p. 6).

Dat neemt overigens niet weg dat ook het gesubstantiveerde infinitief in de buurt van het zelfstandig naamwoord kan komen. Volgens Overdiep (1928) kan veelvuldig of zelfs cliché-gebruik ertoe leiden dat een gesubstantiveerd substantief een (bijna) uitsluitend substantivisch karakter krijgt. Voorbeelden hiervan zijn uitingen als ‘het eten staat op tafel’¹⁰, ‘het wikken en wegen’, ‘de jongens zetten het op een lopen’, of ‘het streven van deze commissie valt toe te juichen’.¹¹ Gesubstantiveerde infinitieven kunnen met andere woorden in een (beperkt) aantal gevallen twee typen opposities aangaan (Overdiep, 1928): ‘het leven’ (substantief) versus ‘de dood’ (substantief), maar ook ‘het leven’ (gesubstantiveerde infinitief) versus ‘het sterven’ (gesubstantiveerde infinitief). Vergelijk ook ‘het eten’ versus ‘de spijs’ en ‘het eten’ versus ‘het drinken’. In de formulering van Onrust, Verhagen en Doeve (1993) zijn gesubstantiveerde infinitieven die een substantivische karakter hebben gekregen ‘tamelijk rijke concepten’ gaan aanduiden, net als alle ‘gewone’ zelfstandig naamwoorden. Daarmee hebben ze een gespecificeerde

9 Overdiep (1928:30) merkt op dat gesubstantiveerde infinitieven ook kenmerkend zijn voor literair (poëtisch) taalgebruik. Dit geldt met name als ze verbonden zijn met adjectieven of objecten. Overdiep illustreert dit met voorbeelden uit de poëzie van Perk: ‘Loot en overlast, die 't water zoeken met een hoopvol trachten’; ‘En laat me een pooze/ verzinken in 't U zien’.

10 Dit voorbeeld komt uit Haeseryn et al., 1997.

11 Van Haeringen (1971) noemt nog ‘wezen’, ‘gevoelen’, ‘verlangen’, ‘overlijden’ en ‘huishouden’.

betekenis gekregen en zullen ze dus niet leiden tot effecten van abstractheid en vaagheid (1993, p. 115).

Afleidingen hebben volgens de heersende opinie van zichzelf al minder sterk een verbaal karakter dan de substantiveringen. Vooral bij afleidingen gaan auteurs dus op zoek naar criteria die kunnen helpen om vast te stellen wanneer een afleiding op de grens tussen werkwoord en zelfstandig naamwoord staat, en wanneer een afleiding een volledig substantivisch karakter heeft. Vaak hanteren ze ook hier de bovengenoemde criteria van veelvuldig gebruik en gespecificeerde betekenis. Binnen de groep van afleidingen zijn er echter zoveel verschillende gradaties op dit punt te constateren, dat velen vaststellen dat een scherp onderscheid moeilijk te maken is. Vergelijk:

Afleidingen ondergaan gemakkelijk zo'n proces van specialisering van hun betekenis, wat de abstractiegraad ervan doet afnemen. Zo is een *beslissing* iets specifieks dat geproduceerd wordt door een of andere speciaal bevoegde instantie (directie, overheid, rechter e.d.); je kunt naar de inhoud ervan vragen, en naar de relatie tot andere beslissingen. In dit geval kun je nog wel gemakkelijk van nominalisering¹² spreken omdat de relatie met het werkwoord *beslissen* doorzichtig is. Maar bij naamwoorden als *begroting* en *verslag* moet je (even) moeite doen om je het verband met *begroten*, resp. *verslaan* (in de betekenis van 'rapporteren') te realiseren. Afleidingen kunnen dus volkomen gespecialiseerde uitdrukkingen worden voor bepaalde gangbare zaken; dan hebben ze geen abstraherend effect meer, [...] (Onrust et al., 1993, p. 118)

12 Onrust, Verhagen en Doeve (1993) omschrijven 'nominalisering' als het procédé waarmee zelfstandig naamwoorden worden gevormd op basis van een werkwoord. Bij een nominalisering is het verbale karakter dus nog wel in enigerlei mate aanwezig. Dat betekent dat zij een zelfstandig naamwoord dat technisch gesproken een nominalisering is (afleiding, substantivering) geen nominalisering meer noemen als er een specialisering van betekenis is opgetreden. Het is dan een 'gewoon' zelfstandig naamwoord geworden.

Er is dus binnen het krachtenveld van naamwoordelijk versus werkwoordelijk formuleren een eigen positie voor abstracte zelfstandige naamwoorden, in het bijzonder van de *nomina actionis*. De stilistische effecten van abstractheid en vaagheid¹³ die hieraan vastkleven, worden meestal negatief beoordeeld. Toch zijn er ook auteurs die positieve aspecten van abstractheid noemen. Van Hogen (2004) betoogt bijvoorbeeld dat abstrahering kan leiden tot een bruikbare vorm van veralgemenisering, en dat verlies van concrete, aanschouwelijke waarde ook kan betekenen dat een zelfstandig naamwoord storende gevoelsassociaties of bijbetekenissen verliest. Als een zelfstandig naamwoord op deze manier beperkt wordt tot de begripskern, kan zo'n woord ook geschikt worden voor gebruik als algemene begripsaanduiding (Kramer, 1959, p. 149; Overdiep, 1928, p. 130¹⁴), of bijdragen aan een beknopte stijl.¹⁵

1.1.3 zelfstandig naamwoord: hoeveelheid

De tegenstelling naamwoordelijk versus werkwoordelijk formuleren wordt in de stilistische literatuur niet alleen als een tegenstelling tussen werkwoorden en (abstracte) zelfstandig naamwoorden geduid. Het komt ook veelvuldig voor dat auteurs 'naamwoordelijk formuleren' bespreken als een verschijnsel dat te maken heeft met de hoeveelheid substantieven die in een zin aanwezig zijn, of met de positie die die substantieven in een zin innemen.¹⁶ Zo ziet Schneider een eigen gevaar van een stijl die wordt gedomineerd door substantieven, met name (maar dus niet uitsluitend) als deze substantieven behoren tot de groep van abstracte substantiva. Dorheid en starheid is dan het gevolg:

13 In enkele gevallen wordt ook wel een aspectueel onderscheid verondersteld. Het onderscheid tussen 'gewone' substantieven en *nomina actionis* wordt dan geduid in termen van 'resultaat' versus 'proces'. Schneider (1959) merkt bijvoorbeeld op dat 'gewone' substantieven een afgesloten handeling aangeven, of een handeling die als gesloten gedacht wordt ('Schuss', 'Sprung'), of een afgegrensd stukje van de totaalhandeling ('Schritt'). Andere mogelijkheden zijn het aangeven van een of andere toestand ('Wut'), of een omlijdend begrip ('Kampf'). Zo kan het onderscheid tussen 'gewone' substantieven en met name gesubstantiveerde infinitieven gevat worden in het onderscheid tussen 'Tat' en 'Tun' (1959, p. 5). Aspectueel onderscheid lijkt ook *binnen* de groep van *nomina actionis* van belang te zijn. Zo wordt het verschil tussen gesubstantiveerde infinitieven en afleidingen op -ing ook wel in deze termen besproken (Onrust et al., 1993; Ten Cate, 1976). Datzelfde geldt voor het verschil tussen gesubstantiveerde infinitieven en substantiveringen op basis van de werkwoordsstam ('stamwoorden'), zoals 'de duw' versus 'het duwen' (Haeseryn et al., 1997). Dit soort onderscheidingen zijn echter lang niet consistent. Haeseryn et al. (1997) noemt bijvoorbeeld de onderlinge uitwisselbaarheid van 'de aanmaak/het aanmaken van bloed geschied in het ruggemerg'.

14 Overdiep noemt daarbij vooral gesubstantiveerde infinitieven. Volgens hem komen bijbetekenissen vooral tot stand als gevolg van de voor- of achtervoegsels die andere *nomina actionis* plegen te hebben. Vergelijk bijvoorbeeld de *nomina* van de soort ge+werkwoordsstam, waar al snel een bijbetekenis van herhaalde handeling bijzit, vaak met een idee van ergernis: 'gefluit', 'gejammer', 'gepraat', 'gezeur', 'gestook'.

15 Kramer geeft hierbij voorbeelden uit meer literaire genres, zoals 'Hij ontving de belofte van beraad en beslissing op een andere dag' (1959, p. 180). Vaak worden ook voorbeelden opgevoerd van journalistieke toepassingen, in het bijzonder koppen (Sweep, 1992).

16 Het gaat hier overigens niet om visies die elkaar uitsluiten: sommige auteurs bespreken beide, soms in aansluiting op elkaar.

Der Stil, in dem die Substantive durchaus vorherrschen und die Adjektive und Verben nur zu den notwendigsten diensten an der Klärung der Gedanken und am Bau des Satzes herangezogen werden, dieser substantivischen Stil ist in Gefahr, unlebendig, trocken, hart und starr zu werden (1959, p. 2).

Binnen deze opvatting zit de tegenstelling tussen naamwoordelijk en werkwoordelijk formuleren hem in de werkwoord-naamwoordratio. Hoe hoger de werkwoord-naamwoordratio, hoe werkwoordelijker de stijl. Auteurs die binnen deze opvatting werken noemen vooral effecten op het punt van levendigheid: tegenover de dorheid en starheid van de naamwoordelijke formuleringen staat de dynamiek en de energie van de werkwoordelijke stijl (Danziger, 2001). In die gevallen waar de balans is doorgeslagen naar een overheersende hoeveelheid zelfstandig naamwoorden, noemen ze ook wel effecten op het gebied van abstractie, generalisatie en vaagheid. Halliday citeert een exemplarische redenering van Gowers (1951): ‘an excessive reliance on the noun at the expense of the verb will, in the end, detach the mind of the writer from the realities of here and now, from when and how and in what mood the thing was done, and insensibly induce a habit of abstraction, generalization and vagueness’(1967, p. 6). Vergelijkbare inzichten zijn te vinden in Gowers (1987) en Williams (1990).

1.1.4 zelfstandig naamwoord: positie

Als auteurs van mening zijn dat de tegenstelling naamwoordelijk versus werkwoordelijk formuleren vooral gezocht moet worden in de naamwoord-werkwoordratio, is de rol van juist *abstracte* zelfstandig naamwoorden wat minder bepalend. Die rol wordt weer wat bepalender als auteurs het stilistische effect van zelfstandige naamwoorden verbinden aan de taakstelling van zelfstandig naamwoorden (en werkwoorden). Ze komen dan vooral in het geweer als zelfstandig naamwoorden de voornaamste taken in een zin uitvoeren terwijl een werkwoord dat naar hun mening eigenlijk zou moeten doen. Een goed voorbeeld van deze benadering is de bespreking die Williams (1990) geeft van de voorbeeldzinnen (5) en (6):

- (5) Decisions in regard to the administration of medication despite the inability of irrational patients voluntarily appearing in Trauma Centers to provide legal consent rest with a physician alone.
- (6) When a patient voluntarily appears at a Trauma Center but behaves so irrationally that he cannot legally consent to treatment, only a physician can decide whether to administer medication.

Williams becommentarieert het verschil tussen de naamwoordelijke formulering (5) en de werkwoordelijke herschrijving (6) met de stelling dat deze zin

makes us work too hard because we have to sort out and then mentally re-assemble several actions expressed mostly as abstract nouns [...] – actions that are also arranged in a way that both distorts their underlying sequence and obscures who performs them. When we revise the abstract nouns into verbs expressing actions, when we make their actors the subjects of those verbs and rearrange the events into a chronological sequence, we create a sentence that we could call ‘clear’ because as we read it, it does not confuse us. (1990, p. 18)

Een belangrijk onderdeel van deze kijk op naamwoordelijk formuleren is hier dus, dat de functies in de zin die normaliter worden uitgevoerd door werkwoorden, bijvoeglijke en bijwoordelijke bepalingen, nu worden verricht door (veelal, maar niet uitsluitend, abstracte) zelfstandig naamwoorden.¹⁷

Een dergelijke redenering is ook te vinden in de Duitse en Nederlandse literatuur (Möller, 1978; Onrust et al., 1993). Möller (1978) definieert de substantivische manier van uitdrukken bijvoorbeeld nadrukkelijk niet als de opeenhoping van zelfstandig naamwoorden in een zin¹⁸, maar als een bepaalde manier van zinsbouw. Hij bespreekt het verschil tussen de a-zinnen en b-zinnen in de voorbeelden (7) en (8) aan de hand van de functie van de werkwoorden:

- (7a) Wenn man die Salbe regelmässig anwendet, wird der Arm besser durchblutet.
- (7b) Bei regelmässiger Anwendung der Salbe kommt es zu besserer Durchblutung des Armes/tritt bessere Durchblutung ... ein.
- (8a) Etwas [im Gedächtnis] behalten heisst, dass man Informationen bewahrt.
- (8b) Das Behalten ist die Bewahrung von Information.

In de a-zinnen oefenen de werkwoorden hun primaire functie uit, aldus Möller, en worden er met behulp van voegwoorden bijzinnen gebouwd. In de b-zinnen zijn deze laatste niet te vinden en is de inhoud van de werkwoorden verplaatst naar de zelfstandig naamwoorden. In vergelijking met de a-zinnen zijn de b-zinnen bovendien enkelvoudige zinnen, waarbij er een nieuw werkwoord is toegevoegd om een

17 Bijvoeglijke bepalingen worden bijvoorbeeld met behulp van het achtervoegsel ‘-heid’ (Duits ‘-heit’ of ‘-keit’) tot zelfstandig naamwoord.

18 ‘Das entscheidende Merkmal substantivischer Ausdrucksweise ist nicht die blösse Häufung von Substantiven in einem Satz’ (Möller, 1978, p. 126). Vergelijk ook: ‘Wer also substantivisch gegen verbal abwägt, sollte vornehmlich die Art der Sätze ins Auge fassen, weniger an Wörter und Wortformen (-ung!) denken’ (1978, p. 127).

grammaticaal correcte zin tot stand te brengen.¹⁹ De functie van zo'n werkwoord is daarbij gemarkeerd: hij levert geen bijdrage aan de verrijking van de zinsinhoud, maar dient slecht als syntactische verbinding (vergelijk ook Schneider, 1959, p. 33-34).²⁰ Halliday noemt zinnen van het type (8b), waarin het werkwoordelijk proces is teruggebracht tot een eenvoudige vergelijking, 'perhaps the most nominalized form of communication' (1967, p. 22).

Vooraf in de Angelsaksische literatuur worden verschillende negatieve effecten verbonden aan dit type naamwoordelijk formuleren. De auteurs vinden deze naamwoordelijke invulling van grammatische posities en functies 'moeilijk', 'abstract', 'kleverig' en 'onhelder'. De achtergrond van de negatieve beoordelingen ligt in een breed gedragen overtuiging dat de voortgang in een tekst het beste tot stand komt als de 'essential ideas' op de centrale plekken van de zin (subject-predicaat) staan²¹ en als de syntactische vormgeving op één lijn is gebracht met die van het 'verhaal' (Williams, 1990; Danziger, 2001; Booth, Colomb & Williams, 2003). Dat wil zeggen, schrijvers moeten de cruciale acties in hun verhaal uitdrukken in werkwoorden en de 'main characters' van het 'verhaal' in de subjectposities. Dit principe van 'storytelling' geldt ook voor niet-narratieve genres, en ook voor hoofdrolspelers die niet van vlees en bloed zijn (Booth et al., 2003). Ook hoofdrolspelers als 'rain forests' en 'entire biosphere' moeten als subjecten verbonden worden aan werkwoorden waarin hun 'crucial actions' zijn uitgedrukt, zoals in voorbeeld (9a).

- (9a) If rain forests are continuously stripped to serve short-term economic interests, the entire biosphere may be damaged. (Booth et al., 2003, p. 266).

Een naamwoordelijke herformulering van (9a) zou dit principe schenden, omdat het overgebleven grammaticale subject niet zozeer de hoofdrolspeler herbergt, maar een 'actie' in een complexe naamwoordgroep. Dit leidt tot onduidelijk proza waarin de 'acties' uitgedrukt worden door 'abstract nouns'²² :

- (9b) The continuous stripping of rainforests in the service of short term economic interests could result in damage to the entire biosphere. (Booth et al., 2003, p. 267)

19 Er ontstaat dus een bedrieglijk soort van 'vereenvoudiging' van de zin als gevolg van een naamwoordelijke wijze van formuleren; zelfstandig naamwoordgroepen kunnen zelfs de taak gaan uitvoeren die gewoonlijk wordt verricht door een bijzin.

20 Schneider noemt als typische voorbeelden 'sein', 'erscheinen', 'sich finden', 'bestehen'. Ook Kramer (1959) geeft een dergelijke analyse van de functie van het werkwoord, toegespitst op het werkwoord 'is': 'leeg, bijna nietszeggend als het = teken in een wiskundige formule, zonder bewegingskracht in dit statische zinsritme' (1959, p. 150).

21 Dat kan zelfs betekenen: binnen de eerste zes woorden van elke zin (Danziger, 2001).

22 In de Angelsaksische literatuur wordt ervan uitgegaan dat 'nominalizations' altijd behoren tot de klasse van 'abstract nouns' (Vergelijk ook Wales, 1989, p. 321).

De centrale posities in de zin moeten met andere woorden de dragers zijn van de kern van de informatie. Dat geldt overigens niet alleen voor gevallen waarin de subjectposities worden ingenomen door abstracte naamwoorden in de vorm van nominalisaties, zoals in (9b). Ook bij gewone abstracte zelfstandig naamwoorden moet dit principe worden gehanteerd. Kane (1988) voert dit principe bijvoorbeeld aan om (10a) te vervangen door (10b):

- (10a) The fact of the war had the effect of causing many changes
(10b) the war caused many changes.

zijn argumentatie hierbij is, dat subject, werkwoord en object in (10a) samen de kerngedachte *fact had effect* uitdrukken; in (10b) is dat *war caused changes* (Kane 1998, p. 141). Kane noemt in dit soort gevallen als grootste stilistische bezwaar dat (10a) ‘wordy’ is, het proza van een schrijver die worstelt met wat hij precies wil zeggen (1988, p. 140). Dit ‘wordy’ effect wordt alleen nog maar groter naarmate subject- en objectposities door nominalisaties worden ingenomen; de voorstelling van zaken wordt dan nog weer abstracter, en een meer werkwoordelijke herschrijving wordt dan nog urgenter. Een voorbeeld van zo’n situatie zou (11) zijn, uit Williams (1990):

- (11) Their cessation of hostilities was because of their personal losses
(1990, p. 31)

Bezwaren als die van Kane en Williams richten zich met andere woorden op een zinspatroon waarin allerlei meer en minder abstracte naamwoorden aan elkaar gerelateerd worden met behulp van een werkwoord dat niet veel meer doet dan precies dat.

In een vergelijkbare benadering stellen Onrust, Verhagen en Doeve (1993) dat het verschil tussen zin 12a en 12b gelegen is in de manier waarop de posities van subject, object en predicaat van de zin zijn ingevuld:

- (12a) Wij moeten dit probleem breder benaderen
(12b) Dit probleem behoeft een bredere benadering

Beide zinnen geven met behulp van het predicaat (werkwoordelijk gezegde) informatie over referenten die met behulp van zelfstandig naamwoorden worden aangeduid. Die informatie krijgt vorm doordat het predicaat eigenschappen, toestanden en processen benoemt waarmee de relatie tussen de referenten wordt gepreciseerd. De zelfstandig naamwoorden zijn dus, in de terminologie van deze auteurs, ‘ophangpunten voor de predikaten’, oftewel ze vormen het ‘referentiële skelet’ van de zin (Onrust et al, 1993, p. 114). Hierbij betogen ze dat de voorstelbaarheid van een zin toeneemt naarmate het predicaat eigenschappen noemt

van zelfstandig naamwoorden die verwijzen naar concrete zaken en personen. Op die manier is (12a) concreet voorstelbaar doordat het proces dat wordt aangeduid ('benaderen') direct verbonden is aan een concrete handelende instantie ('wij'). De voorstelling van zaken in (12b) daarentegen is veel abstracter: het verband tussen proces en concrete handelende instantie is volledig verdwenen, omdat 'benadering' weliswaar gerelateerd is aan een werkwoord, maar geen predicat-functie vervult. Daardoor duidt het een abstract begrip aan, niet gerelateerd aan uitvoerder of tijd. Ook 'dit probleem' verwijst als redelijk abstract zelfstandig naamwoord niet naar een concrete zaak of persoon. Het gevolg is, dat de referenten waarover het nieuwe predicat nu informatie geeft, worden gevormd door (redelijk) abstracte begrippen.

In de gedachtegang van Onrust, Verhagen en Doeve (1993) zijn zinnen dus naamwoordelijker geformuleerd naarmate het referentiële skelet van de zin abstracter is. Daarmee zou een referentieel skelet dat volledig gevormd wordt door substantiveringen²³ en afleidingen tellen als het meest naamwoordelijk. Deze zijn namelijk alle gerelateerd aan werkwoorden zonder dat ze een predicatfunctie vervullen, en daarmee het meest abstract. Omdat gesubstantiveerde infinitieven nog het meest abstract zijn, zou de meest naamwoordelijke formulering met andere woorden worden gevormd door een referentieel skelet als (12c):

(12c) Het aanpakken (van het probleem) behoeft een breder benaderen.

De meest uitgesproken vorm van naamwoordelijk formuleren is zo te definiëren als 'een bepaald type gebruik van een bepaald soort naamwoorden' (Onrust et al., 1993, p. 114).

Tegenover de negatieve stilistische effecten die met dit aspect van naamwoordelijk formuleren in verband worden gebracht, staan ook hier weer een aantal positieve effecten. De meeste auteurs noemen dan voordelen als de mogelijkheid om beknopt te formuleren, en om (vak)termen en begrippen te creëren (Möller, 1978; Onrust et al., 1993; Williams, 1990; Booth et al., 2003; Danziger, 2001).

1.1.5 naamwoordelijke omschrijving van het werkwoord: de verbonominale constructie

Binnen het brede gebied waarbinnen de kwestie naamwoordelijk versus werkwoordelijk formuleren zich in de stilistische literatuur beweegt, kunnen auteurs zich ook (soms zelfs exclusief) bezighouden met de naamwoordelijke omschrijving van het werkwoord zelf, de zogeheten verbonominale constructie. Dit zijn constructies als 'een opening verrichten' in plaats van 'openen' of 'in beschouwing nemen' in plaats van 'beschouwen'. De aandacht voor verbonominale constructies is vooral prominent in de Duitse stilistische literatuur, maar is ook aanwezig in

23 Onrust, Verhagen en Doeve (1993) duiden met de term substantiveringen zowel gesubstantiveerde infinitieven als stamwoorden aan.

de Nederlandse.²⁴ De auteurs betogen dan dat alternatieven als ‘Darstellen’ versus ‘eine Darstellung geben’, en ‘beoordelen’ versus ‘een beoordeling verrichten’ zich tot elkaar verhouden als werkwoordelijk tegenover naamwoordelijk formuleren. Daniels (1963) is zelfs van mening dat de verbonominale constructies te beschouwen zijn als ‘hauptträger nominalisierender Tendenzen in unserer Sprache’ (1963, p. 9).

Meestal krijgen verbonominale constructies een behandeling als een onontkoombaar nevenverschijnsel van een stijl waarin de zelfstandig naamwoorden overheersen. Iemand als Schneider brengt bijvoorbeeld naar voren dat verschijnselen als ‘Substantivische Ergänzungen des Verb’²⁵ en meer specifiek ‘substantivische Umschreibungen von Verben’ (1959, p. 34) ontstaan in een context waarin het uitdrukken van de voornaamste inhoud van de zin (bijna) volledig wordt overgelaten aan het zelfstandig naamwoord. De inhoudelijke rol van het werkwoord wordt dan minimaal. Veelgenoemde effecten van verbonominale constructies zijn dan ook, dat zinnen hiermee een abstract, omslachtig en loodzwaar karakter kunnen krijgen. Toch zijn er ook auteurs die positieve effecten noemen. Veering (1969a) beargumenteert dat verbonominale constructies precieser en nauwkeuriger zijn, omdat het met de omschrijvingen van het werkwoord gemakkelijker is om nuances in de betekenis aan te brengen. Met zulke omschrijvingen is het bijvoorbeeld mogelijk om een onderscheid te maken tussen verschillende aspecten van ‘bewegen’: ‘in beweging blijven’, ‘in beweging komen’, ‘in beweging houden’ en dergelijke. Hinderdael (1985) noemt de grotere wendbaarheid van de verbonominale constructie als ander positief effect: door de scheidbaarheid van naamwoord en werkwoord is het mogelijk om een van beide elementen te manoeuvreren naar plaatsen in de zin waar het meer focus krijgt.

1.1.6 zelfstandig naamwoord als transformatie van het werkwoord

In de stilistische literatuur kan het onderscheid naamwoordelijk versus werkwoordelijk formuleren ten slotte ook gethematiseerd worden als een afleidingsrelatie. Hiermee gaat de aandacht van de auteurs dan exclusief uit naar nominalisaties. Ze benaderen de nominalisaties als transformaties vanuit een onderliggende zinsstructuur (zie bijvoorbeeld Turner, 1973, p. 102; Williams, 1981, p. 154; Wales, 1989, p. 321). Daarmee bedoelen ze dat ze gevallen van naamwoordelijk formuleren als (13a) en (14a) willen beschouwen als omzettingen vanuit de zinnen (13b) en (14b). Hun argumentatie is dus, dat ‘conversion’ en ‘smoking’ in feite afgeleid zijn uit respectievelijk ‘to convert’ en ‘to smoke’ met hun subjecten en eventuele objecten (voorbeelden uit Wales, 1989):

24 In het Engels is het verschil tussen ‘they danced’ en ‘they did a dance’ of ‘they dined’ en ‘they had dinner’ vergelijkbaar. Siepmann, Callaghan, Hannay en Mackenzie (2008, p. 398) bespreken het verschil tussen werkwoorden als ‘to support’ en ‘VERB + NOUN collocations’ als ‘to receive support’, ‘to find support’ en dergelijke.

25 Bedoeld worden constructies als ‘Nun berichtet die Baronin von der Raserei und Tolheit des Sohnes’; ‘bestehend aus Trampeln’.

- (13a) The *conversion* of the Anglo-Saxons to Christianity took place in the sixth century
- (14a) *Smoking* is not allowed on the London Underground anymore.
- (13b) The Anglo-Saxons *were converted* to Christianity. This took place in the sixth century
- (14b) You are not allowed *to smoke* on the London Underground anymore

In een aantal gevallen zien auteurs deze herkomst als de feitelijke definitie van het begrip nominalisatie of nominalisering. Dit kan blijken uit uitspraken als ‘an abstract noun is a nominalization if it may occur with its underlying subject and, if the underlying verb has one, its complement (Williams, 1981, p. 155) of ‘We noemen een naamwoordelijke constituent een nominalisatie wanneer de naamwoordelijke constituent gerelateerd kan worden aan een ermee corresponderende actieve of passieve zin’ (Haeseryn et al., 1997, p. 879).

Deze invalshoek leidt ertoe dat de interne structuur van het zelfstandig naamwoord, meer specifiek die van de nominalisatie, speciale aandacht krijgt. Juist omdat nominalisaties niet los worden gezien van hun onderliggende zinsstructuur, krijgt de positie van het ‘oorspronkelijke’ subject en object uit die zinsstructuur in zo’n nominalisatie een uitgebreide behandeling. Veel auteurs zien in de nieuwe rol van subject en/of object, als bepaling binnen een nominalisatie, vooral aanleiding om de gevaren van de complexiteit van de interne structuur van de nominalisaties te bespreken.²⁶ De algemene opinie is, dat nominalisaties stilistisch gezien loodzware en ‘lelijke’ naamwoordgroepen opleveren die moeilijk te verwerken zijn, zeker ook omdat dit type naamwoorden ook nog andere elementen als bepalingen in zich op kan nemen (vergelijk Giltrow, 1991).²⁷ Anderen besteden juist veel aandacht aan de ‘afwezigheid’ van subjecten en objecten. Binnen de transformatie-benadering is een nominalisatie als ‘inburgering’ in (15) namelijk niet zonder meer een begrip dat niet erg specifiek omschreven wordt, maar een nominalisatie met ‘gaten’. Eigenlijk is (15) namelijk (15¹):

- (15) Zou je veel liever zien dat inburgering een heel andere inhoud heeft? Kijk dan naar de Nationale Inburgering Test op tv.
- (15¹) Zou je veel liever zien dat [inburgering (van X) (door Y)] een heel andere inhoud heeft? Kijk dan naar de Nationale [Inburgering (van X) (door Y) Test op tv.

²⁶ Ook wordt er wel op gewezen dat de onderliggende zinsstructuur in nominalisaties de verklaring is voor het stilistische verschijnsel dat teksten steeds complexer worden terwijl de zinsstructuur in zijn geheel steeds simpeler wordt (Turner 1973, p. 103).

²⁷ Overigens valt de bespreking van nominalisaties in die laatste gevallen samen met die van ‘gewone’ zelfstandig naamwoorden. Hoe precies is afhankelijk van de taal. Zo kunnen in het Engels zware naamwoordgroepen ontstaan door combinaties van naamwoorden tot één naamwoordgroep, waar dat in het Nederlands en Duits nauwelijks of niet kan.

Met een dergelijke analyse rijst de vraag, wat de stilistische gevolgen zijn van de reductie van subject en/of object, ofwel van de 'doer' van de actie en de 'done-to' (Giltrow, 1991, p. 229). In de literatuur zijn er een aantal te vinden: er kan onduidelijkheid ontstaan, waardoor de lezer zelf inferenties moet maken over de bedoelde betekenis; er kan een 'passief', onpersoonlijk en/of formeel effect ontstaan; een schrijver kan gemakkelijk manoeuvreren met de onderliggende 'proposities' in de zin, danwel alleen de 'acties' noemen en niet de uitvoerders (Williams, 1981). Ook zijn er auteurs die opmerken dat dit type nominalisaties een economische en compacte zinsstructuur opleveren.

Met name de mogelijkheid om uitvoerders te verzwijgen komt vaak aan de orde. Vooral auteurs die werken vanuit de Critical Discourse Analysis (CDA) betogen dat schrijvers een strategische en zelfs ideologische keuze hebben gemaakt als subjecten en/of objecten ontbreken. Daarmee zouden ze dan bijdragen aan 'a widespread elision of human agency', en dus aan 'mystification and obfuscation of agency and responsibility' (Fairclough, 2003, p. 13). Hiermee krijgt nominalisatie een negatieve lading die verder gaat dan een puur stilistische. Met de analyse dat nominalisatie een 'inherently potentially mystificatory' instrument is (Fowler, 1991, p. 80) raakt deze vorm, en daarmee de notie nominaal formuleren, verbonden aan meer politieke noties als verduistering van machtsrelaties. In paragraaf 1.1.7 besteed ik nog wat meer aandacht aan oordelen over naamwoordelijk formuleren die breder zijn dan strikt stilistisch, of in ieder geval een verstrengeling zijn van stilistische en anderssoortige waardering.

1.1.7 naamwoordelijk formuleren en bredere kaders

Naamwoordelijk formuleren is kennelijk een verschijnsel dat in het oog springt. In ieder geval is het opvallend dat aspecten van naamwoordelijke formuleren niet alleen een rol spelen in puur stilistische discussies, maar regelmatig ook worden opgevoerd als 'karakteristiek' voor een bepaald genre, een bepaalde stroming of een bepaalde ontwikkeling. Dit leidt ertoe dat naamwoordelijk formuleren sterk geassocieerd raakt met zo'n genre of stroming, waardoor de waardering van naamwoordelijk formuleren gaat samenvallen met de waardering van iets anders. Opmerkelijk is, dat het hier vaak gaat om genres of stromingen die niet zo'n positieve reputatie hebben. Een voorbeeld van de verstrengeling van naamwoordelijk formuleren met bepaalde genres is de manier waarop nominalisatie in de ogen van Williams (1981) verantwoordelijk is voor eigenschappen van de ergste soorten teksten (vooral wetenschappelijke en ambtelijke tekstgenres):

This particular grammatical structure, the abstract nominalization, has become centrally important in the style of much modern English prose. [...] it has come to characterize what is known as bureaucratese, educationese, medicalese – the worst kind of literate, the worst kind of super-literate writing in our society (Williams, 1981, p. 154).

Het is bijna onvermijdelijk dat de negatieve beoordeling van deze genres versterkend werkt op de toch al gereserveerde houding ten opzichte van de stilistische effecten van nominalisatie (zie 1.1.2). Op die manier krijgt nominalisatie niet alleen verantwoordelijkheid toebedeeld voor lokale stilistische effecten, maar ook voor de stilistische karakteristieken van die genres als geheel.

De stilistische waardering van naamwoordelijk formuleren kan ook verstrengeld raken met de waardering van vormen van geletterdheid. Vooral auteurs uit de Angelsaksische wereld leggen een relatie tussen geestelijke rijping en (vooral) abstracte naamwoorden. In de woorden van Williams:

In addition to the influence of the Norman Conquest and the Renaissance, there has been another, more subtle historical influence on our prose style, an influence that some linguists have speculated to be a kind of stylistic destiny for literate societies. As societies become intellectually mature, it has been claimed, their writers seem increasingly to replace specific verbs with abstract nouns. It allegedly happened in Sanskrit prose, in the prose of many Western European languages, and it seems to be happening in modern English. (1990, p. 6)

Ook Halliday (1993d) ziet een relatie met geletterdheid, c.q. geschreven taal²⁸, en intellectuele rijpheid. Een stijl die door nominalisaties en andere aspecten van naamwoordelijk formuleren wordt gedomineerd, moet naar zijn idee gezien worden als het resultaat van een ontwikkeling die begonnen is bij de meer dynamische, verbale stijl. Door deze ontwikkeling naar een meer nominale stijl is het voor de mens mogelijk geworden om bewust te reflecteren op de werkelijkheid.²⁹

De associatie met geletterdheid brengt bij Halliday dus een positieve waardering voor naamwoordelijk formuleren met zich mee: naamwoordelijk formuleren krijgt waarde als instrument voor maatschappelijk-intellectuele vooruitgang. Geletterdheid (en daarmee naamwoordelijk formuleren) kan echter ook een negatieve betekenis krijgen. Volgens Biber (2003) is dat laatste gebeurd in de Verenigde Staten, toen steeds meer gewone burgers uit de middle class leerden lezen. De groei van het aantal middle class lezers resulteerde in een toenemende

28 Möller presenteert deze gedachte vanuit de andere kant, als hij laat zien dat spontane gesproken uitingen gekenmerkt worden door veel bijzinnen en voegwoorden, met andere woorden door een werkwoordelijke manier van formuleren (1978, p. 127).

29 Deze meer dynamische, verbale stijl is volgens Halliday (1993d) ook ontogenetisch gezien eerder: het is de taal die we leren en spreken in onze kindertijd.

oriëntatie op meer toegankelijke, (en dus) orale stijlen. Vanaf de negentiende eeuw ontstond er zo een 'dispreference for certain stereotypical literate features, such as passive verbs, relative clause constructions and elaborated noun phrases generally' (Biber, 2003, p. 169). Daarmee kreeg naamwoordelijk formuleren (in de gedaante van naamwoorden met een ingewikkelde interne structuur) weer een minder goede reputatie.

De maatschappelijke oriëntatie op het gesproken register kreeg in die zelfde tijd in de Verenigde Staten ook politieke connotaties. Williams (1990) laat zien dat veel Amerikaanse schrijvers uit de achttiende en negentiende eeuw een stijl met toegankelijke, heldere formuleringen (en dus in een oraal register geschreven) zagen als een stijl die passend was voor de nieuwe democratische samenleving van de Verenigde Staten. Hiermee raakte naamwoordelijk formuleren nog verder in diskrediet.

Een ander soort verstrengeling is te zien als auteurs vormen van naamwoordelijk formuleren gaan interpreteren als dragers van persoonlijke karaktereigenschappen. Ook hier is de connectie meestal negatief. Fowler (1977, p. 111) stelt bijvoorbeeld dat nominalisaties in romans een signaal zijn van verminderde wilskracht bij de fictieve menselijke karakters op wie deze 'stijl' wordt toegepast. Bij werkelijk bestaande personen lijkt de waardering van naamwoordelijk formuleren sterk afhankelijk van de waardering van de persoon zelf. Karakteristieke vormen van naamwoordelijk formuleren in teksten van Adolf Hitler³⁰ zijn volgens Daniels (1963) een bewijs van zijn hang naar gekunstelde monumentaliteit. Maar positief is juist de waardering van naamwoordelijk formuleren in het geval van de oudere Goethe. Daniels (1963, p. 219) citeert bijvoorbeeld een publicatie (Petersen, 1931) waarin karakteristieke aspecten van nominaal formuleren bij Goethe worden besproken als het bewijs van de rijpheid van een schrijver:

Nicht Bewegung, sondern Ruhe ist der Sprachcharakter der reifen Manneszeit...Nicht die Zeitwörter sind jetzt die charakteristischsten Träger des Ausdrucks. Der tektonische und statische Stil, der sich jetzt an die Stelle des dynamischen setzt, ist nicht mehr Verbalstil, sondern Nominalstil. Die Hauptwörter, die das Sein in seiner festen Allgemeingültigkeit, ja abstrakten Geltung aussprechen, werden die Stützen des Satzbaus.

De waardering van naamwoordelijk formuleren varieert met andere woorden mee met de waardering van de persoon. Van dit soort fluctuaties is ook sprake als de stilistische waardering van nominaal formuleren verstrengeld raakt met de waardering van stijlperiodes of literaire stromingen. Zo laat Daniels (1963) zien

30 In 'Mein Kampf' komen veel substantiefreksen voor als 'Für was wir zu kämpfen haben, ist die Sicherung des Bestehens und der Vermehrung unserer Rasse und unseres Volkes, die Ernährung seiner Kinder und Reinhaltung des Blutes.' (Daniels 1963, p. 234).

hoe de ‘nominale Umschreibungen’ (verbonominale constructies) sterk verbonden zijn geraakt met de zogeheten ‘galanten Stilepoche’ (achttiende, negentiende eeuw) waarin hoffelijkheid en welgemanierdheid hoog in het vaandel stonden. Dat leidde er ondermeer toe dat stijlboeken en retorica’s voorschreven om omzichtigte en indirecte formuleringen als ‘Hass auf einem werfen’ te gebruiken in plaats van ‘hassen’ en ‘sich Mühe machen’ in plaats van ‘sich bemühen’. Hiermee kregen verbonominale constructies veel aanzien. De latere negatieve waardering voor deze Stilepoche leidde vervolgens weer tot negatieve waardering van de nominale omschrijving van het werkwoord.

Het laatste voorbeeld van deze paragraaf illustreert een verstrengeling met literaire stromingen, te weten impressionisme (versus expressionisme). Auteurs als Kramer (1959) en Aerts (1956) verbinden werkwoordelijk formuleren aan expressionisme; van deze stroming is volgens hen het werkwoord bij uitstek de uitdrukkingvorm. Met name de korte, abrupte zin en een snel, gebroken ritme past volgens deze auteurs het best bij de essentie van het expressionisme, de uitdrukking van ‘de onrust van het moderne leven’. Daartegenover krijgt naamwoordelijk formuleren de status van *de* vorm voor de ‘schilderende stijl’ van het impressionisme, dat zich ‘verzet tegen alle ordenende inwerking van de menselijke geest en eist, dat deze slechts zij gevoelig instrument tot het opnemen en weergeven van indrukken’ (Kramer, 1959, p. 52).³¹ Bij deze ‘neiging om de zintuiglijke gewaarwordingen en de gewaarwordingsgevoelens op de zuiverste wijze te capteren en weer te geven’ (Aerts, 1956, p. 26), passen dan vooral gesubstantiveerde adjectieven en infinitieven, en ook de specifieke zinsbouw van het naamwoordelijk domein.³² Het resultaat van deze sterke vereenzelviging van naamwoordelijk formuleren met de impressionistische stijl is ondermeer, dat oordelen over naamwoordelijk formuleren gaan samenvallen met oordelen over de impressionistische stijl of breder het impressionisme zelf.

Uit paragraaf 1.1.2 tot en met 1.1.7 blijkt dat het onderscheid tussen werkwoordelijk en naamwoordelijk formuleren verbonden is aan een breed spectrum van verschijnselen, en dat er als gevolg daarvan in de literatuur een grote variëteit

31 Schneider (1959, p. 478) noemt dan ook de ‘Nominalsatz’ (zin zonder werkwoord) als uitdrukkingvorm bij uitstek van het impressionisme. Dit zinstype is ‘schildernd, beschreibend, reiht Eindruck an Eindruck, Bild an Bild, Merkmal an Merkmal’ en vormt daarmee de talige parallel van het impressionistische schilderij.

32 Daarin zijn de substantieven namelijk de dragers van de ‘amalgam van bont-elkaar-opvolgende indrukken’ (Aerts, 1956, p. 28), waarbij werkwoorden die uitsluitend functioneren als syntactische verbinding tussen substantieven de ideale vorm zijn van ‘neutrale parataxe, aaneenrijging van plastische motieven met eigen accent tot het schilderende complex’ (Kramer, 1959, p. 52). Een speciale rol is er daarbij voor de gesubstantiveerde infinitief. Doordat deze de handeling als een op-zichzelf-verzelfstandigd fenomeen weergeeft krijgt de handeling het karakter van zintuiglijk verschijnsel en vervult het dus een sleutelrol in het impressionistische stijlverschijnsel van de concreet-schakerende verzinnelijking (Aerts, 1956). De gesubstantiveerde infinitief maakt het de impressionistische schrijver mogelijk om ‘de wentelende en deinende beweging van de dingen, het panta rhei van de wereld-werkelijkheid in haar voortdurende wisseling beter weer te geven dan door het méér fixerende, echte substantief mogelijk zou zijn’ (Aerts, 1956, p. 70).

aan oordelen en waarderingen te vinden is. In de hierboven gegeven schets waren deze oordelen gerelateerd aan specifieke effecten en gebruikswijzen van diverse typen zelfstandig naamwoorden en/of de manier waarop deze in de zin gebruikt worden. Wat opvalt is, dat de waardering van naamwoordelijk formuleren overwegend negatief is. Met uitzondering van de neutrale beoordeling van Halliday (1967), die naamwoordelijk formuleren bespreekt als een nuttige keuzemogelijkheid op het gebied van de structurering van de zin, noemen de auteurs afhankelijk van het specifieke type verschijnsel diverse problematische stilistische effecten als vaag, abstract, loodzwaar en onpersoonlijk. Bij een aantal auteurs (1.1.6) kleeft er ook een moreel oordeel aan naamwoordelijk formuleren. In paragraaf 1.1.7 is verder duidelijk geworden dat de waardering van naamwoordelijk formuleren ook in bredere zin (vooral negatief) beladen kan zijn.

Het is tegen deze achtergrond dat het Nederlandse advies ‘vermijd de naamwoordstijl’ functioneert. In hoofdstuk 2 zal dit advies uitgebreid aan de orde komen. Bij wijze van voorbereiding daarop geef ik in 1.2 eerst kort enige informatie over de terminologie die ik zal gebruiken om te verwijzen naar de kenmerken uit het brede spectrum van naamwoordelijk formuleren die terugkomen in de Nederlandse versie, de naamwoordstijl (1.2.1). Vervolgens bespreek ik nog wat ik in dit proefschrift zal verstaan onder een advies aan leken (1.2.2).

1.2 De Nederlandse versie: Naamwoordstijl

In de paragrafen 1.1.2 tot en met 1.1.6 zijn allerlei specifieke kenmerken van het fenomeen naamwoordelijk formuleren de revue gepasseerd. Het ligt voor de hand dat niet ieder kenmerk in elke taal (even prominent) aanwezig zal zijn. Op basis van algemene kenmerken van het taalsysteem zal bijvoorbeeld een kenmerk als een complexe interne structuur van naamwoorden veel minder voorkomen in het Engels dan in het Duits (vgl. Siepmann et al., 2008). In hoofdstuk 2 zal evenwel duidelijk worden dat de Nederlandse versie van nominaal formuleren, de naamwoordstijl, bijna alle kenmerken in zich verenigt die in deze paragrafen aan de orde zijn geweest, en zelfs nog meer.

1.2.1 naamwoordstijl: kernbegrippen

De specifieke kenmerken van het fenomeen naamwoordelijk formuleren laten zich globaal rangschikken in vier groepen. Zoals in de paragrafen 1.1.2 tot en met 1.1.6 duidelijk werd, hanteren auteurs uit verschillende tradities en landen voor deze kenmerken allerlei verschillende begrippen en termen. Per groep geef ik aan welke terminologie ik in dit proefschrift zal gebruiken om naar de verschillende kenmerken te verwijzen.

Specifieke typen zelfstandig naamwoord

In paragraaf 1.1.2 passeren tal van typen zelfstandig naamwoorden de revue, die in de daar besproken literatuur worden aangeduid met termen als *nomina actionis*, zelfstandig naamwoorden die aan het werkwoord zijn gerelateerd, gesubstantiveerde infinitieven, afleidingen, nominalisaties, nominalisering en abstracte naamwoorden. In hoofdstuk 2 en de rest van dit boek zal ik in de terminologie een onderscheid hanteren tussen abstracte naamwoorden en nominalisaties. Abstracte naamwoorden zijn zelfstandige naamwoorden die abstracta aanduiden, nominalisaties zijn zelfstandig naamwoorden die een handeling beschrijven en dus direct aan het werkwoord gerelateerd zijn. De grote groep van nominalisaties wordt verder onderverdeeld in afleidingen (nominalisaties eindigend op –ing), substantiveringen (gesubstantiveerde infinitieven), stammen (gesubstantiveerde werkwoordsstammen), oudere vormen van nominalisaties en nominalisaties van werkwoorden uit het Latijn of Grieks (zie hoofdstuk 2 en 5 voor meer details).

Met de keuze voor het woord *nominalisatie* boven *nominalisering* bedoel ik duidelijk te maken dat het hier gaat om een onderdeel van een grammaticale klasse, een tekstueel kenmerk, en niet om het proces waarmee een werkwoord transformeert tot een naamwoord, of het psychologische proces dat zich wellicht afspeelt in het hoofd van een schrijver die een werkwoord omvormt tot naamwoord.³³ Wel is het zo dat sommige nominalisaties nog veel sterker het werkwoordelijke proces uitdrukken dan andere; de sporen van het proces van nominaliseren lijken in die nominalisaties nog vers. Voor een deel lijken ze ter plaatse door de schrijver gecomponeerd te zijn, als eenmalige oplossing voor een formuleerprobleem in een bepaalde tekst. Dit verschil zal ik benoemen met behulp van de termen *ingeburgerde nominalisatie* en *creatieve nominalisatie*.

Zelfstandige naamwoorden in specifieke posities in de zin

In paragraaf 1.1.4 komen een aantal zinspatronen aan de orde, die in de daar besproken literatuur worden gekarakteriseerd als patronen waarin de zelfstandig naamwoorden (meestal nominalisaties) inhoudelijk gezien de voornaamste taken in de zin uitvoeren. Bij deze ‘substantivische manier van uitdrukken’ (Möller, 1978) bestaat het ‘referentiële skelet’ van de zin uit naamwoorden en vooral nominalisaties (Onrust et al., 1993) waardoor ‘acties’ worden uitgedrukt door ‘abstract nouns’ (Booth et al. 2003) met als gevolg dat het werkwoord niet veel meer doet dan de relatie tussen de naamwoorden aangeven (Williams, 1990). Dit type patronen zal ik in dit boek aanduiden met de term *n-v-n-patroon* (nomen-verbum-nomen).

Naamwoordelijke omschrijving van het werkwoord

De literatuur die in paragraaf 1.1.5 wordt besproken hanteert in overwegende mate de term *verbonominale constructie* voor een naamwoordelijke omschrijving

33 Voor een kritiek op de vaagheid van de notie *nominalization*, met name in publicaties binnen de benadering van *Critical Discourse Analysis*, zie Billig (2008).

van het werkwoord zelf, zoals ‘de opening verrichten’ in plaats van ‘openen’. In de rest van dit boek zal ik mij bij deze term aansluiten, waarbij ik regelmatig de afkorting VNC zal gebruiken.

Zelfstandig naamwoord als transformatie van het werkwoord

In paragraaf 1.1.6 staat een benadering centraal die vertrekt vanuit de gedachte dat een nominalisatie een afleiding is van een zin. Als gevolg daarvan is er veel aandacht voor de interne structuur van een nominalisatie. Ik zal drie verschillende termen gebruiken om drie verschillende aspecten van deze interne structuur te benoemen. Wanneer de interne structuur van een nominalisatie bestaat uit lidwoord, nominalisatie, een bijvoeglijk naamwoord en/of één bepaling zal ik de term ‘verzwaarde nominalisatie’ gebruiken. Wanneer de interne structuur van de nominalisatie verder wordt verzwaard door andere bepalingen, gebruik ik de term ‘opgetuigde nominalisatie’. Voor die variant waarin de interne structuur van de nominalisatie precies bestaat uit een bepaling met het subject *en* een bepaling met het object van de ‘oorspronkelijke zin’ reserveer ik de term grammaticale metafoor. Deze specifieke invulling van de interne zinsstructuur, die een eigen rol speelt in de advisering over de naamwoordstijl, belichaamt namelijk bij uitstek de idee dat een nominalisatie in de kern de afgeleide is van een zin. Daarmee hanteer ik voor de gelegenheid van dit proefschrift een (zeer) beperkte versie van dit begrip, dat immers bedoeld is om alle incongruente grammaticale constructies te benoemen.

1.2.2 Naamwoordstijl: een advies aan leken

Wat is precies een ‘schrijfadviser aan leken’? In dit proefschrift is het advies ‘vermijd de naamwoordstijl’, en meer in het algemeen het type adviezen dat in de Nederlandse schrijfadviserpraktijk te vinden is, opgevat als een advies volgens het ‘expertmodel’ (Cornelis, 2002, p. 11/12). In het expertmodel geeft de adviseur, in de rol van expert, een grondig antwoord op een vraag van de ‘klant’. Dat grondige antwoord heeft de vorm van een ‘einddocument’.³⁴

Voorwaarde voor een succesvolle advisering binnen het expertmodel is, volgens Cornelis (2002), dat de adviseur zich zorgvuldig oriënteert op het karakter van de ‘adviesvraag’. Ondermeer moet de adviseur zo goed mogelijk nagaan wie de klant is, op welk detailniveau de vraag gericht is, hoe belangrijk het antwoord voor de klant is en hoe veeleisend de klant is. Op basis van deze gegevens kan de adviseur dan bepalen hoe grondig het antwoord moet zijn, en daarmee hoeveel overtuigingskracht nodig is vooraleer de klant het antwoord zal accepteren. De mate van benodigde overtuigingskracht heeft gevolgen voor de kwaliteitseisen die aan de argumentatie moeten worden gesteld (2002, p. 18/19).

³⁴ Cornelis (2002) zet dit model tegenover het ‘model van de counselor’. In dat laatste model is de adviseur vooral procesbegeleider en formuleert de klant uiteindelijk in dialoog met de adviseur het antwoord op zijn of haar ‘vraag’.

Gegeven de adviesvraag en het antwoord erop, bepaalt de adviseur vervolgens de ‘invalshoek’ voor het einddocument. Volgens Cornelis (2002) zijn er twee invalshoeken denkbaar. In de eerste plaats kan de klant, naar het oordeel van de adviseur, een *onderbouwing* willen van het advies. De adviseur zal dan specifiek ingaan op de redenen of argumentatie voor het betreffende advies. Meestal hebben de meer controversiële adviezen daarbij meer onderbouwing nodig dan makkelijk te accepteren adviezen. De klant kan ook, alweer naar het oordeel van de adviseur, een *uitwerking* willen van het advies, in de vorm van een nadere detaillering in termen van het *hoe* of *wat* van het gegeven advies (‘wat moeten we daarvoor doen’ of ‘hoe pakken we dat aan?’), en sporadisch het *waar* en *wanneer* (p. 21/22).

Wanneer we deze algemene opvatting over het karakter van advisering volgens het expertmodel toepassen op het terrein van schrijfadvisering, is elk schrijfadvisie op te vatten als een einddocument in de vorm van een grondig antwoord op een vraag die klaarlijk leeft bij de leek die een schrijfadvisieboek raadpleegt. Daarbij valt te verwachten dat de adviseur de grondigheid van het antwoord heeft afgestemd op tenminste één specifiek kenmerk van de ‘klant’, te weten het gegeven dat deze een leek is op het gebied van het adviesobject: wat weet de leek van de kenmerken en effecten van taalmiddelen?

Bijzonder voor een schrijfadvisie is verder, dat er geen één op één relatie is tussen het object van het advies en de context van toepassing: één en hetzelfde taalmiddel kan een toepassing hebben in verschillende typen teksten en daarmee in verschillende contexten. Te verwachten valt dus dat de grondigheid van het antwoord verder zal zijn afgestemd op een analyse van de eisen die aan de betrokken typen teksten gesteld moeten worden. Wat is de wisselwerking tussen de effecten van taalmiddelen en de eisen die bijvoorbeeld aan voorlichtingsteksten of beleidsnota’s worden gesteld? Welke kennis van een taalmiddel heeft de leek dan nodig als schrijver van voorlichtingsfolders of beleidsnota’s, en op welk niveau van detail?

Op basis van de aard van het adviesobject en de identiteit van de klant is het dus te verwachten dat de adviseurs het relevant zullen vinden om expliciet informatie te geven over de identiteit van het taalmiddel in kwestie. Voordat de klant kan beginnen aan de uitvoering van het advies moet hij of zij immers het taalmiddel kunnen herkennen en in de eigen tekst opsporen (detectie en diagnose). Dit betekent dat de uitwerking van een schrijfadvisie dus naast het actiegericht ‘wat’ uit het expertmodel van Cornelis (2002, p. 22) (‘wat moeten we daarvoor doen?’) ook een identificatiegericht ‘wat’ (‘wat is dat taalmiddel eigenlijk’) zou moeten bevatten.

Voor wat betreft de ‘invalshoek’ van de advisering lijkt het aannemelijk dat de adviseur in het geval van een schrijfadvisie zou moeten kiezen voor zowel onderbouwing als nadere uitwerking van het advies. Een onderbouwing zal nodig zijn op grond van de kenmerken van de klant: leken hebben vermoedelijk weinig kennis van de eisen die aan een effectieve tekst gesteld moeten worden, en van effecten van taalmiddelen. In verband daarmee zullen ze dus met kracht van

argumenten overtuigd moeten worden van de noodzaak om een bepaald talig middel wel of niet te gebruiken. Daarnaast zal een uitwerking van het advies zeker ook nodig zijn. Een goede effectuering van een schrijfadvisie veronderstelt namelijk dat de klant in staat is om het relevante taalmiddel te vervangen voor een andere vorm (revisie). Daarbij moet de leek dus met name in staat zijn om de juiste afwegingen te maken. Gezien de identiteit van de klant en de aard van het adviesobject is naast informatie over het *waarom* met andere woorden veel informatie nodig over het 'hoe' en 'wat'³⁵, en zal de informatie over 'waar' en 'wanneer' minder sporadisch zijn dan waar Cornelis (2002) in haar bespreking vanuit gaat. Mogelijkerwijs zal de uitwerking van het 'waar' en 'wanneer' bovendien aangepast moeten worden per type tekst.

Op grond van bovenomschreven opvatting over effectief adviseren, toegepast op de specifieke omstandigheid van adviseren over taalmiddelen, zou er in een advies als 'vermijd de naamwoordstijl' zowel conceptuele als praktische informatie te verwachten zijn. Conceptuele informatie moet het advies zodanig onderbouwen dat niet-deskundigen kunnen begrijpen en accepteren waarom en wanneer naamwoordstijl vermeden moet worden. Praktische informatie moet naamwoordstijl zo duidelijk karakteriseren dat niet-deskundigen het fenomeen inderdaad uit hun eigen teksten kunnen weren, of in tweede instantie kunnen herkennen en verwijderen. Het is mogelijk dat hierbij voor specifieke doelgroepen specifieke informatie moet worden gegeven. De leken moeten verder additionele informatie krijgen over de wijze waarop ze naamwoordstijl kunnen vervangen, en de omstandigheden waaronder dat moet gebeuren. Met name dit laatste onderdeel kan genregerelateerd zijn (dus in verband staan met het tekstdoel).

Voor het onderzoek in dit proefschrift is een corpus van 44 schrijfadvisiepublicaties gebruikt. Uit de analyse van de adviezen die in deze publicaties over naamwoordstijl gegeven worden, blijkt inderdaad dat deze adviezen een superstructuur hebben die vergelijkbaar is met het model dat hierboven is geschetst. De uitwerking van het advies 'vermijd de naamwoordstijl' krijgt in algemene zin vorm doordat de (meeste) adviseurs een definitie van het verschijnsel geven en het verschijnsel verder concreet maken door middel van voorbeelden (het identificatiegerichte 'wat') en (enige) actiegerichte informatie geven over het 'hoe', 'waar' en 'wanneer' van de uitvoering van het advies. Het advies zelf wordt op twee manieren onderbouwd: de adviseurs brengen algemene bezwaren of voordelen naar voren met betrekking tot naamwoordstijl en specificeren dit door een aantal concrete effecten van naamwoordstijl te noemen. In een aantal publicaties werken de adviseurs het advies verder uit door omstandigheden te noemen waaronder het advies *niet* moet worden toegepast (in feite hoort deze informatie ook bij het 'wanneer' van de uitwerking). Deze superstructuur is dan ook de leidraad in de

analyse die in hoofdstuk 2 wordt gegeven van de kwaliteit van het advies ‘vermijd de naamwoordstijl’.

De vraag wat precies een schrijfadvisie aan leken is, is met deze benadering van een schrijfadvisie als een advies volgens het expertmodel (Cornelis, 2002) nog niet volledig beantwoord. Juist bij advisering aan leken moet namelijk ook bepaald worden wat het ambitieniveau van een advies moet zijn. In dit proefschrift ga ik ervan uit dat schrijfexperts met hun adviezen twee verschillende ambities kunnen hebben.

Het eerste, meest bescheiden ambitieniveau is dat van de hanteerbaarheid. Schrijfadvisers kunnen erop mikken dat ze leken met hun advies de handvatten geven om zó met het voor hen onbekende middel om te gaan, dat ze bij de toepassing van dit middel in hun teksten geen ongelukken veroorzaken. De leken krijgen met andere woorden zoveel en zodanige informatie over het taalmiddel dat ze dit middel kunnen toepassen zonder dat dit de toegankelijkheid van hun teksten belemmert. Ondanks hun positie van niet-deskundigen zullen de leken op deze manier in staat zijn bruikbare en goed functionerende teksten te produceren.³⁶ Het tweede ambitieniveau is dat van de professionalisering. Schrijfadvisers die dit tweede ambitieniveau nastreven, zullen meer willen dan leken advies te geven over het functioneel hanteren van een relevant taalmiddel. Ze zullen ook proberen om de leken bij het hanteren van dit middel een stap dichterbij of op het niveau van schrijfprofessionals te brengen. Deze adviseurs zullen met andere woorden proberen van leken deskundigen te maken door ze zodanig te adviseren over een bepaald taalmiddel dat ze dit middel leren hanteren op de manier en op het niveau waarop de professionals dat doen.

1.3 Overzicht

Dit boek onderzoekt op verschillende manieren de kwaliteit van het advies ‘vermijd de naamwoordstijl’. In de hoofdstukken 2 en 3 staat de prescriptieve kwaliteit van het advies centraal. Onderzocht wordt wat de hanteerbaarheid van het advies is voor leken, door een gedetailleerde analyse te maken van het advies zoals dat in de Nederlandse schrijfadvisiepraktijk voorkomt. Ook de wordingsgeschiedenis van het advies zelf zal uitgebreid aan de orde komen. In de hoofdstukken 4 tot en met 6 volgt dan een onderzoek naar de descriptieve kwaliteit van het advies. Bekeken wordt in hoeverre het daadwerkelijke gebruik van naamwoordstijl overeenkomt met de aannames en speerpunten van het advies. Dit gebeurt met behulp van een corpusanalyse van het naamwoordstijlgebruik van professionele schrijvers en amateurschrijvers, in twee verschillende genres. Door deze opzet is het ook mogelijk te bezien of het advies adequaat insteekt op mogelijke genreverschillen in het gebruik van naamwoordstijl, en of het advies een adequate bijdrage levert

36 Uiteraard moeten hiervoor alle adviezen over het toepassen van taalmiddelen worden opgevolgd, niet alleen die over de naamwoordstijl.

aan de professionalisering van leken. In hoofdstuk 7 wordt ten slotte de balans opgemaakt.

Bij wijze van afsluiting van dit hoofdstuk volgt nu wat meer in detail een overzicht van de inhoud van de afzonderlijke hoofdstukken.

Hoofdstuk 2

De kern van hoofdstuk 2 is een analyse van de manier waarop naamwoordstijl in de schrijfadvisieliteratuur wordt gekarakteriseerd, en van de gronden die worden aangevoerd om dit fenomeen te vermijden. De basis van deze analyse is een corpus van 44 Nederlandse adviespublicaties en het adviesmodel dat in hoofdstuk 1 werd geïntroduceerd. Een uitgebreid onderzoek naar alle elementen van het advies moet een antwoord opleveren op twee vragen: krijgt de leek een samenhangend, welomschreven en eenduidig advies aangereikt? Is (de grondigheid van) het advies daadwerkelijk toegesneden op de behoefte van de doelgroep en de vereisten van afzonderlijke genres? Uit de analyse komt naar voren dat naamwoordstijl in de Nederlandse adviespraktijk geen welomschreven en eenduidig verschijnsel is. Het is niet mogelijk om te komen tot een vast signalement van naamwoordstijl (of verschillende vaste signalementen) dat/die over het geheel van de Nederlandse schrijfadvisieliteratuur van toepassing is/zijn. Ook de samenhang tussen de verschillende onderdelen van het advies over naamwoordstijl laat op verschillende punten ernstig te wensen over. Dit alles lijkt problematisch voor de hanteerbaarheid van het advies 'vermijd de naamwoordstijl'. Uit de analyse komen daarnaast weinig aanwijzingen naar voren dat de advisering over naamwoordstijl wordt aangepast aan specifieke doelgroepen of specifieke genres.

Hoofdstuk 3

De hoofdvraag van hoofdstuk 3 is, hoe het komt dat er zoveel verschillende karakteriseringen van naamwoordstijl bestaan, dat er zoveel verschillende effecten aan naamwoordstijl worden toegeschreven en dat er veel schort aan de interne samenhang van het advies. In dat kader volgt het hoofdstuk het prescriptieve spoor terug tot aan de introductie van het fenomeen 'naamwoordelijke stijl' door de taalverzorger Jan Veering, in 1969. Uit het onderzoek naar de wordingsgeschiedenis van het advies komt naar voren dat de karakteristiek van naamwoordstijl op een aantal manieren beïnvloed is door de context van de taalverzorgingspraktijk uit die tijd. De introductie van naamwoordstijl als een bijzonder breed en niet scherp gedefinieerd verschijnsel is niet los te zien van de manier waarop Veering gezocht heeft naar een positiebepaling ten opzichte van een aantal ontwikkelingen in de taalverzorging. Van invloed is vooral de verschuiving weg van de correctheidsnorm naar een benadering van stijl die zich richt op communicatieve doelmatigheid. Een andere factor die aan de orde komt is de groeiende invloed van deels nieuwe overkoepelende stijldeugden binnen de taalverzorgingspraktijk, en de manier waarop de advisering binnen het bestek van deze stijldeugden wordt aangepakt. Vooral

deze factor heeft ertoe geleid dat de interne samenhang van het advies binnen de Nederlandse taalverzorgingspraktijk te wensen over laat.

Hoofdstuk 4

In hoofdstuk 4 verplaatst de aandacht zich van de prescriptieve kwaliteit van het advies naar de descriptieve kwaliteit ervan. Als eerste stap wordt de geringe doelgroep- en genregevoeligheid van het advies nog eens onder de loep genomen, en wordt bekeken welke rol de overkoepelende stijldeugden hier spelen. De afstemming op doelgroep en genre is een belangrijke kwestie in het licht van de mogelijke professionalisering van beginnende schrijvers. Als het daadwerkelijke gebruik van naamwoordstijl door professionele schrijvers wel gevoelig blijkt te zijn voor genres, dan zou de advisering aan de leken op dit punt te kort schieten; beginnende schrijvers zouden in dat geval te weinig informatie aangereikt krijgen om hun genrecompetentie te ontwikkelen. Of er aanleiding is om te denken dat de advisering over naamwoordstijl ten onrechte nauwelijks doelgroep- en genregevoelig is, moet in dit hoofdstuk blijken aan de hand van een verkenning van de wetenschappelijke literatuur over de kenmerken van twee verschillende genres: wetenschappelijke teksten en voorlichtingsteksten op het gebied van gezondheid en welzijn. De wetenschappelijke kennis over mogelijke functies van (vormen van) naamwoordstijl in deze beide genres rechtvaardigt inderdaad de veronderstelling dat er genrespecifieke aspecten in het geding kunnen zijn. Aan het eind van het hoofdstuk worden op basis van vragen die in de hoofdstukken 2 tot en met 4 zijn opgeworpen, vijf onderzoeksvragen geformuleerd. Deze vragen zullen de leidraad zijn bij het empirisch onderzoek naar het daadwerkelijk gebruik van naamwoordstijl door beginnende en professionele schrijvers in de genres wetenschappelijke teksten en voorlichtingsteksten op het gebied van gezondheid en welzijn. Voor een deel is dat onderzoek toetsend van aard, voor een deel explorerend.

Hoofdstuk 5

Hoofdstuk 5 rapporteert over het kwantitatief corpusonderzoek naar het daadwerkelijk gebruik van naamwoordstijl in wetenschappelijke teksten en voorlichtingsteksten op het gebied van gezondheid en welzijn. De teksten uit deze beide genres zijn, zo wordt betoogd, voldoende verschillend om te kunnen onderzoeken of de advisering over naamwoordstijl terecht afziet van genregevoeligheid. Doordat bovendien in beide genres teksten van beginnende en professionele schrijvers zijn bekeken, is het mogelijk om na te gaan of de advisering adequaat is afgestemd op eventuele verschillen in genre- en schrijfcompetenties tussen leken en professionals. Het hoofdstuk begint met een uitgebreide uiteenzetting over de opzet van het corpusonderzoek. Daarna komen de resultaten van het onderzoek aan de orde. Een opvallende overeenkomst in het feitelijke naamwoordstijlgebruik in beide genres blijkt te zijn, dat bepaalde onderdelen van naamwoordstijl in deze genres nauwelijks voorkomen. Dit roept de vraag op, of het voor deze beide genres

zinnig is om de advisering te richten op de volle omvang van het fenomeen naamwoordstijl. Daarnaast blijken er ook verschillen te zijn in het feitelijk gebruik van naamwoordstijl in beide genres (door beide groepen schrijvers). Deze verschillen lijken zich evenzeer te concentreren op bepaalde onderdelen van naamwoordstijl. Een opvallende uitkomst is verder, dat beginnende schrijvers over het geheel gezien niet meer dan professionele schrijvers gebruik maken van naamwoordstijl. Wel maken ze op een beperkt aantal punten op een andere manier gebruik van naamwoordstijl. Het hoofdstuk besluit met een eerste poging om deze resultaten te begrijpen.

Hoofdstuk 6

In hoofdstuk 6 staan twee kwalitatieve analyses centraal. De eerste kwalitatieve analyse richt zich op die onderdelen van naamwoordstijl die in kwantitatieve zin nauwelijks vertegenwoordigd zijn in het onderzochte corpus. Het eerste doel van deze analyse is, te zien wat het karakter is van deze onderdelen van naamwoordstijl. Het tweede doel is, om zicht te krijgen op de manier waarop de beide groepen schrijvers gebruik maken van deze onderdelen. Aandachtspunt hierbij is de vraag of er in dit gebruik iets terug te zien is van de tekstuele en strategische functies die in de literatuur voor wetenschappelijke en voorlichtingsteksten in de context van naamwoordstijl genoemd zijn. Ook wordt gezien of er aanleiding is om te veronderstellen dat beginnende schrijvers op een andere manier gebruik maken van deze onderdelen dan professionele schrijvers. De tweede kwalitatieve analyse richt zich op die onderdelen van naamwoordstijl die blijken de kwantitatieve analyse belangrijk zijn voor de genreprofielen van wetenschappelijke en voorlichtingsteksten, en bovendien door beginnende schrijvers anders worden gebruikt dan door professionele schrijvers. Met deze analyse moet, langs explorerende weg, duidelijkheid ontstaan over de achtergronden en het karakter van de verschillen in het gebruik dat beginnende en professionele schrijvers in beide genres van (onderdelen van) naamwoordstijl maken. Daarnaast heeft deze analyse als doel om beter te begrijpen welke factoren van invloed zijn op het ontstaan van de genreprofielen van wetenschappelijke en voorlichtingsteksten. In het bijzonder komt aan de orde of er aanleiding is om te veronderstellen dat het verschil in naamwoordstijlgebruik van beginnende en professionele schrijvers te maken heeft met de manier waarop de beide groepen schrijvers met deze factoren omgaan.

Hoofdstuk 7

In het laatste hoofdstuk wordt de balans opgemaakt, aan de hand van de gegevens die in de loop van het onderzoek zijn verzameld. Allereerst komt de hanteerbaarheid van het huidige advies aan de orde. De conclusie dat naamwoordstijl in de Nederlandse adviespraktijk geen welomschreven en eenduidig verschijnsel is, en dus voor leken slecht hanteerbaar zal zijn, nodigt uit tot herbezinning. Nagegaan wordt, in welke richting een herstructurering van het fenomeen naamwoordstijl

zou kunnen gaan, en wat daarvan de voordelen zouden kunnen zijn. Vervolgens is er aandacht voor de adequaatheid van het naamwoordstijladvies. Naar aanleiding van de constatering in hoofdstuk 2, dat het advies ‘vermijd de naamwoordstijl’ niet is toegesneden op de mogelijke eisen van specifieke genres, wordt allereerst gerecapituleerd op welke manier het feitelijke gebruik van naamwoordstijl in de genres wetenschappelijke en voorlichtingsteksten wel degelijk specifiek lijkt te zijn voor deze genres. Dit leidt tot de conclusie dat er genoeg argumenten zijn voor een adviespraktijk voor naamwoordstijl die genrespecifiek is. De adequaatheid van het advies zou er op vooruit gaan als het naamwoordstijladvies zou worden afgestemd op de specifieke functionaliteitseisen van in ieder geval de twee onderzochte genres. Ook de verschillen in de manier waarop beginnende en professionele schrijvers naamwoordstijl blijken te gebruiken, nodigen uit tot bezinning op de adequaatheid van het advies. Besproken wordt, wat deze verschillen betekenen voor de mate waarin het advies ‘vermijd de naamwoordstijl’ er in slaagt om de schrijf- en genrecompetenties van beginnende schrijvers - in ieder geval op het gebied van naamwoordstijl – te brengen in de richting van het niveau van de professionele schrijvers. Het hoofdstuk besluit met een paragraaf waarin wordt nagegaan welke beperkingen van het onderzoek generalisatie van vooral de resultaten van hoofdstuk vijf en zes in de weg kunnen staan.

